

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 147

Правознавство

Збірник наукових праць

**Чернівці
“Рута”
2002**

ЗМІСТ

I. МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Козловський А.А.</i> Гносеологічна онтологія права.....	5
<i>Дмитрієнко Ю.М.</i> Про природу правосвідомості та її девіації: теоретичний дискурс другої половини ХХ – початку ХХІ ст.	10
<i>Скрипнюк В.М.</i> Державна влада в контексті теорії системного аналізу політики Девіда Істона...	14
<i>Остафійчук Л.А.</i> Судова влада в Україні в контексті теорії правової держави	19
<i>Місевич С.В.</i> Матеріальні джерела канонічного права.....	23
<i>Нелін О.</i> Запровадження та розвиток інституту спадкового права на українських землях у складі Російської імперії (кінець ХVІІІ - перша половина ХІХ ст.).....	28
<i>Дмитрієв А.І.</i> Деякі особливості становлення міжнародного економічного права: історичний аспект	32

II. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ТРУДОВЕ ПРАВО. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

<i>Харитонов Є.О., Харитонova О.І.</i> Приватні та публічні правовідносини представництва	36
<i>Гетьманцева Н.Д.</i> Міжнародні договори у сфері праці	41
<i>Процьків Н.М.</i> Особливості розірвання договору купівлі-продажу за законодавством України	45
<i>Корчак Н.М.</i> Інститут антимонопольного регулювання як засіб державного впливу в умовах змішаної економіки.....	49
<i>Гетманцев О.В.</i> Особливості цивільних процесуальних відносин з участю представника.....	53
<i>Радзивілюк В.В.</i> Судова процедура санації у системі заходів запобігання банкрутству	57
<i>Пацурківський Ю.П.</i> Поняття та ознаки обмежених речових прав	60
<i>Бартошко О.А.</i> Майнові правовідносини між подружжям	65

III. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО

<i>Клименко-Мудрий Я.В.</i> Судовий нагляд у конституційному праві США.....	68
<i>Тищенко М.М.</i> До питання про імунітет свідка в адміністративному процесі	72
<i>Босий О.Д.</i> Фінансово-правові норми та соціальні інтереси.....	74
<i>Якимчук Н.Я.</i> Проблеми становлення інституту одержувачів бюджетних коштів.....	78
<i>Гаврилюк Р.О.</i> Поняття податково-правової території України.....	82
<i>Пришва Н.Ю.</i> Деякі питання правової характеристики податку.....	89
<i>Хохуляк В.В.</i> Поняття суб'єкта земельного податку.....	93

IV. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ. ПРОКУРАТУРА

<i>Десс М.В.</i> Сутність і співвідношення властивостей доказів у кримінальному процесі.....	97
<i>Грабовська С.Л., Гришук О.В.</i> Проблема психічного стану людини у випадку заподіяння їй моральної (психічної) шкоди.....	101
<i>Ющик О.І.</i> Історична еволюція виправданого ризику в кримінальному праві	105
<i>Жаровська Г.П.</i> Класифікація співучасників та її підстави	109
<i>Марчак В.Я.</i> Встановлення психологічного контакту при проведенні комунікативних слідчих дій.....	113

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Як правило, можливість розірвання договору купівлі-продажу пов'язана з порушенням сторонами своїх договірних зобов'язань. Як правило, невиконання обов'язків саме продавцем тягне за собою розірвання договору. Так, відповідно ст.229 ЦК, невиконання продавцем обов'язку при передачі покупцю товару попередити останнього про права третіх осіб на продавану річ дає право покупцю вимагати розірвання договору купівлі-продажу. Це пов'язано з тим, що права третіх осіб обмежують можливість її використання покупцем. Так, при продажі заставленої речі продавець зобов'язаний попередити покупця про заставу, оскільки ст. 110 Закону України "Про заставу" надає заставодержателю право вимагати від покупця таку річ. Ст. 268 ЦК передбачає, що договір найму зберігає силу і випадку переходу права власності на майно, здане в найом, від наймодавця до іншої особи. Оскільки в даному випадку покупець, як новий власник, не зможе в певній мірі реалізувати своїх повноважень власника (наприклад, проживати в квартирі, як здана в найом).

Проблеми застосування ст.229 ЦК можуть виникнути в тих випадках, коли права третіх осіб, про які покупець не знав і повинен був знати, поширюється не на всю річ, яка є предметом договору купівлі-продажу, а на її частину. В даному випадку потрібно спеціальне правове регулювання. Наприклад, таке регулювання передбачено законодавством Франції [6, с.372]. На нашу думку необхідно встановити наступний порядок.

Якщо права третіх осіб поширюються на частину речі, необхідно, по-перше, в'яснити чи можна відділити дану частину без пошкодження всієї речі. При позитивній відповіді необхідно встановити, чи був договір купівлі-продажу укладений покупцем при відсутності даної частини речі чи ні. Якщо буде встановлено, що договір купівлі-продажу не може бути укладеним при відсутності даної частини, - покупець має право вимагати або зменшення купівельної ціни товару або розірвання договору. Якщо буде встановлено, що договір можна було б укласти і при відсутності даної частини (наприклад, при-

дбаний автомобіль, в якому автомагнітола належить третій особі) покупець може вимагати лише зменшення ціни товару. Зокрема, у випадку неповної комплектності транспортного засобу він підлягає уцінці [5]. Якщо ж буде встановлено, що взагалі від речі не можна відділити частину, яка була об'єктом договору, то в даному випадку покупець однозначно має право вимагати розірвання договору. Дані ситуації виникають у тому випадку, коли предмет договору купівлі-продажу перебуває в спільній власності. Тому, на нашу думку, такі положення необхідно закріпити в законодавстві, але вони повинні застосовуватись, тільки якщо з закону або договору купівлі-продажу не випливає інше.

В більшості випадків сторонам надається право розірвати договір в односторонньому порядку шляхом односторонньої відмови. Це викликано необхідністю оперативного реагування на порушення контрагентом умов договору. Покупець має право розірвати договір в односторонньому порядку в таких випадках: у випадках відмови продавця передати покупцю проданий товар (ст. 231 ЦК); у випадках невиконання продавцем обов'язку по передачі товару, проданого в розстрочку (п.12 Правил торгівлі в розстрочку) [4]; у випадках, якщо продавець не передає або відмовляється передати покупцю приналежності, які відносяться до товару або документи, які він повинен був передати у відповідності з законом або іншими правовими актами або договором купівлі-продажу. Але право розірвати такий договір надається в тому випадку, якщо продавець не передав указані документи або приналежності в назначений самим покупцем строк; у випадках істотного порушення вимог щодо якості товару. Покупець вправі розірвати договір у зв'язку з суттєвим порушенням вимог щодо якості товару за умови, що відповідні недоліки товару були виявлені в строки, встановлені ст.235 ЦК; у випадку надання недостовірної або неповної інформації про товар, його виробника, якщо це викликало придбання товару, який не має необхідних властивостей, необхідних покупцю (ст. 18 Закону України "Про захист прав споживачів"). У всіх випадках розірвання договору, коли товар

переданий покупцю, покупець повинен повернути сам товар продавцю, а продавець повертає сплачену за товар грошову суму.

Продавець має право вимагати розірвання договору за таких умов: у випадку, якщо покупець в порушення закону, інших правових актів або договору купівлі-продажу не приймає товар або відмовляється його прийняти (ст.232 ЦК). Але продавець не може скористатися цим правом в тих випадках, коли покупець має право вимагати заміни товару або розірвати договір купівлі-продажу; у випадках, якщо покупець в порушення договору купівлі-продажу відмовляється оплати товар (ст. 232 ЦК). Однак якщо товар покупцю фактично переданий, то продавець не може розірвати договір купівлі-продажу, оскільки право власності у покупця за загальним правилом, виникає з моменту передачі товару, але він має право вимагати оплатити товар і сплатити відсотки у зв'язку з несвоєчасним виконанням грошового зобов'язання у відповідності зі ст.214 ЦК; у випадку невиконання покупцем обов'язку попередньо оплатити товар, якщо такий обов'язок передбачений договором купівлі-продажу. Продавець також має право вимагати відшкодування збитків. Але дане правило не застосовується до договору роздрібною купівлі-продажу.

Особливості розірвання договору роздрібною купівлі-продажу пов'язані з тим, що продавець є професійним учасником майнових відносин. Вважається, що він має специфічні знання відносно товарів, торгівлею якими він займається. Покупець, що придбав товар, який призначений для особистого, сімейного, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, вважається таким, що немає таких знань. У зв'язку з цим на продавця покладаються додаткові обов'язки, порушення яких дає покупцю додаткові підстави для розірвання договору. Тому, як зазначав А.Ю. Кабалкін [9, с.144], відповідальність за договором купівлі-продажу в роздрібній торгівлі – це в основному відповідальність продавця. Особливості розірвання договору роздрібною купівлі-продажу є також те, що в деяких випадках законом надається покупцю право на розірвання договору і при відсутності порушень зі сторони продавця. У тих випадках, коли покупцем по договору роздрібною купівлі-продажу є громадянин, розірвання договору регулюється також Законом “Про захист прав споживачів”[2]. Даний закон покупця називає споживачем.

Одним із основних обов'язків продавця по договору роздрібною купівлі-продажу є надання покупцю необхідної та достовірної інформації про товар, який надається для продажу. Така інформація повинна відповідати встановленим законом, іншими правовими актами вимогам до змісту і способу надання такої інформації. Якщо договір роздрібною купівлі-продажу був укладений, але покупцю не була надана можливість отримати в місці продажу інформацію про товар, він вправі відмовитись від виконання договору, розірвати тим самим договір і вимагати повернення сплаченої за товар суми і відшкодування інших збитків. До інформації про товар входить: позначення стандартів, відомості про основні споживчі властивості (для продуктів харчування – склад), ціну, умови придбання, дату виготовлення, гарантійні зобов'язання виробника, правила використання, термін придатності, сертифікацію, інформацію про виробника. Така інформація міститься у технічній документації, що додається до товарів, на етикетці, маркуванні або доводиться до відома покупців іншим способом.

Почувець відповідно до п.4 ст. 18 Закону України “Про захист прав споживачів” має право розірвати договір і вимагати повного відшкодування збитків також у випадку, якщо ненадання належної інформації викликало неможливість використання придбаного товару за призначенням і належна інформація на вимогу споживача не надана йому в розумно короткий термін (але не більше місяця). На споживачу лежить обов'язок повернути товар продавцю. Ситуація, коли внаслідок надання неналежної інформації про товар виникли недоліки товару після передачі його споживачу, прирівнюється до продажу товару неналежної якості. Ст.234 ЦК (ст. 14 Закону “Про захист прав споживачів”) надає покупцю право розірвати договір купівлі-продажу у випадку продажу йому речі неналежної якості, якщо недоліки не були обумовлені продавцем. При цьому споживач зобов'язаний повернути товар з недоліками. Однак у відношенні технічно складних товарів вимога про розірвання договору купівлі-продажу може бути висунута лише у випадку наявності суттєвих недоліків.

Відповідно до закону, суттєвий недолік – це недолік, який робить неможливим або недопустимим використання товару у відповідності з його цільовим призначенням, або не може бути усунений у відношенні даного споживача або для його усунення вимагаються великі затрати праці і часу, або робить товар іншим, ніж перед-

бачено договором, або з'явиться недолік знову після його усунення. Споживач також має право вимагати повного відшкодування збитків, спричинених йому внаслідок продажу товарів неналежної якості. Умова про якість товару повинна бути обумовлена договором. Якщо в договорі відсутні умови про якість, то річ за якістю повинна відповідати вимогам, що звичайно висуваються. Якість повинна відповідати стандарту, технічним умовам або зразкам, встановленим для речей такого роду. Нормативні вимоги відносно якості товарів встановлюється відповідно до Декрету Кабінету Міністрів "Про стандартизацію і сертифікацію" [3] такими видами нормативних документів: державними стандартами України; галузевими стандартами; технічними умовами; стандартами підприємств.

Вимога про розірвання договору і відшкодування збитків, спричинених розірванням договору купівлі-продажу, підлягає задоволенню негайно, але у випадку необхідності перевірки якості – протягом 14 днів або за домовленістю сторін. Для відновлення своїх порушених прав покупець повинен дотриматися певного порядку здійснення відшкодування. Вимоги покупця розглядаються продавцем після подання покупцем квитанції, товарного чи касового чека або іншого письмового документа, а на товари, на які встановлені гарантійні терміни, – технічного паспорту чи іншого документа, що його замінює. Оскільки дані документи підтверджують укладення договору саме з цим продавцем. Однак законодавством чітко не визначено ситуація, коли у споживача відсутній товарний чек або інший відповідний документ. На нашу думку, це не є підставою для відмови в захисті його прав. Оскільки договір купівлі-продажу в роздрібній торгівлі, як правило, укладається в усній формі, час укладення договору збігається з його виконанням, тому покупець має право довести факт покупки товару за допомогою показів свідків, які оцінюються судом у сукупності зі всіма зібраними по справі доказами. Такої позиції дотримується і судова практика. У випадку виникнення спору про причини виникнення недоліків товару продавець зобов'язаний провести експертизу товару за свій рахунок. Та якщо експертиза встановить, що недоліки виникли після передачі товару споживачу внаслідок порушення ним встановлених правил користування, зберігання або транспортування товару, дії третіх осіб або непереборної сили, споживач зобов'язаний відшкодувати продавцю витрати на проведення експер-

тизи, а також пов'язані з її проведенням витрати на зберігання і транспортування товару. Та споживач має право оскаржити висновок експертизи в судовому порядку.

Споживач має право висувати вимоги про розірвання договору і відшкодування збитків, якщо відповідні недоліки були виявленні протягом 6 місяців з дня передачі майна покупцю, а якщо на товар встановлені гарантійні строки, то протягом цих гарантійних термінів. За прострочу задоволення вимог про розірвання договору і відшкодування збитків законодавством передбачена можливість стягнення неустойки за прострочення виконання вимог покупця. Ціна товару визначається з його вартості на час висунення відповідної вимоги, а у разі зниження ціни – з вартості товару на час купівлі. Отже, продавець прямо зацікавлений врегулювати спір з покупцем у досудовому порядку. Саме з питань про виплату неустойки виникає найбільше спорів. Якщо товар був придбаний у розстрочку, споживачу у випадку розірвання договору купівлі-продажу повертається сплачена за товар грошова сума в розмірі виплаченого кредиту, а також відшкодується плата за надання кредиту.

Для захисту прав покупця законодавством передбачений також судовий порядок (механізм) відновлення порушених прав. Позов може бути поданий не пізніше 6 місяців з дня відхилення претензії, а якщо претензія не заявлена – не пізніше 6 місяців з дня закінчення строку, встановленого для заявлення претензії. Як додаткова гарантія того, що права споживачів захищаються державою, в законі встановлено положення про те, що споживачі звільняються від сплати державного мита за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав. Крім того, їм надана можливість подавати позови за своїм вибором або за місцем свого проживання, або за місцем знаходження відповідача, або за місцем виконання договору. Також за договором купівлі-продажу в роздрібній торгівлі відповідальність може бути покладена не лише на покупця, а і на виробника товару, а також і на інше підприємство, що виконує його функції (представництво та філії), тобто на особу, що безпосередньо не є стороною договору купівлі-продажу (п.2 ст.14 Закону "Про захист прав споживачів"). Визначення суб'єкта відповідальності здійснюється за вибором покупця [8, с.102-103]. Але дане правило застосовується тільки щодо відшкодування збитків, у відносинах щодо розірвання договору приймає участь лише продавець і покупець. Тому і ви-

моги про розірвання будуть висунені тільки до продавця.

Деякі вчені-юристи вважають істотним недоліком те, що пряма вказівка на відшкодування збитків, завданих покупцеві продажем товару неналежної якості, міститься лише в одному з пунктів, яким передбачено право покупця у разі продажу йому товару неналежної якості. В інших випадках це право не має механізму реалізації. Законодавством передбачено також розірвання договору роздрібної купівлі-продажу покупцем при відсутності будь-яких порушень зі сторони продавця. Так, законодавством (ст.20 Закону “Про захист прав споживачів”) передбачена підстава розірвання договору, пов’язана з правом покупця на обмін товару. Покупцю надано право протягом 14 днів з моменту передачі йому непродовольчого товару належної якості, якщо він не підійшов йому за розміром, формою, габаритами, фасоном, кольором або якщо з інших причин він не може бути використаний за призначенням. Якщо ж продавець не має необхідний для обміну товар, покупець має право розірвати договір і вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми, також покупець зобов’язаний повернути товар продавцеві. Це право покупець може здійснити за наявності таких вимог: товар не споживався, збережений його товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, товарний або касовий чек. При цьому збитки, які можуть виникнути в покупця внаслідок розірвання договору (наприклад, оплата доставки товару), продавець не зобов’язаний відшкодовувати, оскільки таке розірвання не пов’язано з порушенням продавцем своїх обов’язків за договором. При цьому не може бути розірваним на цій підставі договір купівлі-продажу деяких товарів, перелік яких затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 року.

До таких товарів відносять, зокрема, лікарські препарати, предмети самогігієни, світлочутливі товари, косметичні вироби, дитячі іграшки (гумові, м’які), пір’яно-пухові вироби, ювелірні вироби з коштовних металів, білизна та інші товари. Всі викладені правила застосовуються лише в роздрібній торгівлі. І, як правило, продавцем виступає суб’єкт підприємницької діяльності.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України / Правовісник. Додаток до журналу “Право України”. 1998. - №3.
2. Закон “Про захист прав споживачів” в редакції від 15.12.1994 р. / Закони України. Том.1. – Київ, 1996.
3. Декрету Кабінету Міністрів “Про стандартизацію і сертифікацію” від 10.05.93 р./ ВВРУ. – 1993 -№27.
4. Правила торгівлі у розстрочку. Затв. Постановою Кабінету Міністрів від 01.07.1998 р. №997 // Офіційний вісник України. – 1998, №27.
5. Правила торгівлі транспортними засобами та номерними агрегатами. Затв. Наказом МЗЕЗторгу України від 18.12.1995 р. // Бізнес - 1999, №21.
6. Годэмэ Е. Общая теория обязательств. Юридическое издательство Министерства юстиции СССР. – М., 1948.
7. Витрянский В.В. Договор купли-продажи и его виды. – М.: Статут, 1999.
8. Договор в торговле и качество товаров / Куник А.А., Полонский Э.Г., Язев В.А. и др. – М.: Экономика, 1978.
9. Кабалкин А.Ю. Законодательство о сфере обслуживания населения. – М.: Знания, 1988.

Стаття надійшла до редколегії 7.03.2002 р.

N.M. Protskiiv

FEATURES OF CANCELLATION OF THE ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE

Summary

In the basic sales contract can be broken off behind a request of one of the parties in case of inadequate performance of duty behind the agreement of other party. The legislation protects the rights of the buyer more.